

Az unitarizmus hazánkban és a külföldön.

Ha az unitarizmust abban az egyetlen helyes értelemben vesszük, mely a kereszténységnek az egy személyű Istent hirdeti, e tárgy oly nagy, hogy az Unitárius Közlöny szük volna számára. Magában foglalná ez mindazon változásokat, melyeken a theologiai gondolkozás, különösen e század második felében, keresztül ment és mindazon törekvések történetét, melyekben e megváltozott gondolkozás a különböző országokban kifejezést nyert, melyek következtében ma már a nem unitárius gondolkozók is sokkal inkább becsülik és értik az unitarizmus irányát s a nem unitárius hívők akaratlanul is közelebb jutottak hozzánk a hit tárgyainak felfogásában.* Úgy látszik, hogy az unitarizmus, mint theologiai elv, sokkal nagyobb mértékben befoly a keresztény országok theologijára, mint felekezet, melytől nem egy esetben még a keresztény jelzöt is megtagadta az elfogultság, szükkeblőség és tudatlanság s melynek kicsiny és szegény volta miatt igen hiányos eszközök vannak rendelkezésére.

Én az unitarizmust mint vallásfelekezetet akarom ismertetni jelen állásában. S minthogy a különböző országokban, sőt világrészekben is csak egyes egyházak állanak fenn, bizonyosságául annak, hogy a gondolkozás bizonyos fokán az unitarizmus oly lelki szükség, mely magának helyet követel, csak az angol és amerikai unitárius egyházakat hozom viszonyba a saját magunkéval, melyeknek nagyszáma, fejlett volta és tekintélye legtanulságosabb s melyek a miénkkel együtt teljesen képviselik az unitarizmust.

Az *unitárius elnevezést* nem az egyszemélyű Istenben hívők választották, hanem ellenségeik gúnynev gyanánt adták nekik, mint hajdan Jézus követőinek a keresztény elnevezést. A reformatio idejében e név nem fordult elő s állítólag az egész 16. században nem használták. Nevük anti-trinitáriánus, ariánus, sociniánus, rakoviánus és baptista volt. És e nevek csak együtt, sőt még együtt sem fejezték ki azt, a mi az unitarizmus a

* Erre vonatkozólag l. Kanyaró F. cikkét Unit. Közl. 164 és 228 l. Grätz Mór „Külföldi hangok az unitáriusokról“ Unit. Közl. 1895. 461 l. Ker. Magy. Párisi levelek. Unitarian Review 1839. 518 l.

vallásos eszmék forrongásának idejében volt, t. i. egy szabadon gondolkozó, tiszta eszmékre törekvő vallásos irányt, melynek csak egyik, bár legfontosabb, elve volt az Isten egyszemélyűsége. Azonban, mint legalkalmasabb, az unitárius név megmaradt hazánkban s mikor Angliában vagy Amerikában valamely egyházban az egyszemélyű Isten hite belső fejlődés útján elterjedt, reájuk is a nálunk már használt elnevezést ruházták inkább a más felekezetűek, mint maguk. Éppen ezért angol és amerikai hitrokonaink egy része nem is nagyon ragaszkodik az unitárius névhez, sőt vannak tekintélyes egyének, kik az unitárius elnevezést szeretnék megváltoztatni. Ezért van, hogy őket néha függetleneknek (independent), máskor szabad-keresztényeknek (free-christians), szabadelvűeknek (liberals) is nevezik. Sőt egyik tanár az oxfordi Manchester College-ban a Jézuskövetők (jezuiták) elnevezést tartotta a legalkalmasabbnak az unitáriusok számára, mivel ez leghivebben fejezné ki a különbséget, mely a többi Krisztus-hívő felekezet és a Jézusban hívő unitáriusok között van. Sajnos, hogy ezt a jó nevet a római egyházban már felhasználták és pedig nagyon rosszul.

Azonban az unitárius névtől való vonakodásnak hittani alapja is van. Angol és ámerikai hitfeleiuk vallásukat nem egy felekezeti vallásnak tartják, hanem a Jézus vallásának, mely a többi egyházban félremagyaráztatott s melyet ők helyre akarnak állítani. Ők nem akarnak egy külön felekezet lenni és az egyszemélyű Isten tanának egyetemes elfogadása esetén megszűnni, hanem egy szabad egyház, úgy a hit tanaiban, mint az egyházkormányzatban.

A *hit tanaiban* egy igen lényeges különbség van a magyar meg az angol és ámerikai unitáriusok között. Mig ugyanis mi a legtöbb keresztény egyházzal együtt hiszünk egy látható egyházban, angol és ámerikai hitrokonaink egy ilyennek létezését el nem ismerik és abban nem hisznek. „Egy nagyszerű és mindent magában foglaló egyház van“, mondja Dr. Channing. „Minden keresztények és magam is egy testületet, egy egyházat alkotunk éppen oly mértékben, a mint egy közös szeretet és kegyesség van sziveinkben. Senki sem zárhat ki valakit ebből, csak önmaga, ha kebeléből kihal a jóság.“ Ebből következik,

hogy náluk semmi közös és általánosan kötelező egyházi tan, semmi dogma nincs. Egyházközségeikbe és mindennemű egyleteikbe bárki és bármikor beléphet, ki magát Jézus követőjének vallja. Ők éppen e tanbeli szabadságot tartják egyházaik elengedhetlen föltételének, mit az unitárius név egyáltalán nem fejez ki, sőt dogmai jelentésénél fogva azzal éppen ellenkezik, mert a trinitáriusokat kizárja magából.

Legnagyobb különbség a magyar, angol és amerikai unitáriusok között az *egyház kormányzásában van*. Míg mi a legtöbb protetáns egyházzal egyetemben, elvetve a püspöki rendszert, egyházunkat az u. n. zsinati rendszerrel kormányozzuk, angol és amerikai hitrokainknál a congregationalis rendszer uralkodik, mely minden egyházközségnek független és szabad jogot ad saját ügyeinek rendezésében. Nem tagadhatjuk, hogy e rendszernek is megvannak a maga előnyei, mindazáltal hátrányai oly nagyok, hogy a mi egyházközségeinknél az ilyen rendszer csaknem egyenlő volna a megsemmisüléssel. Angol és amerikai testvéreink is érzik e rendszer rossz voltát és tettek is kísérletet annak megváltoztatására, azonban ez még nem sikerült, mivel éppen a legerősebb egyházközségek erejük érzetében függetlenségüket nem hajlandók földadni. Fejlett társadalmi viszonyaik és anyagi jólétük azonban mégis hozott létre egyes intézményeket, melyek a külön álló egyházak között az érintkezést elősegítik és az elszigeteltségtől azokat megóvják. Ilyen intézmények pl a „Brit és külföldi unitárius társaság“ és az „Amerikai unitárius társaság“. Mindkettő teljesen önkéntes és céljaikban csak azok az egyházak és egyének nem segítik, a melyeknek és kiknek a fennebb említett okokból az unitárius elnevezés nem tetszik. A brit és külföldi unitárius társaságnak három célja van: 1. Az unitárius kereszténység elveinek terjesztése egyházközségek és predikátorok segélyezése és más tanácsosnak látszó eszközök által. 2. Bibliái, theologiai és irodalmi tudás terjesztése könyvek és füzetek által. 3. Az unitáriusok polgári jogainak megvédése és gyarapítása. Az amerikai unitárius társaságnak legfőbb célja: *a tiszta kereszténység* ismeretének terjesztése és érdekeinek előmozdítása. Hogy azonban mit kell érteni a „tiszta kereszténység“ alatt, azt nem hatá-

rozza meg, sem további föltételeket nem állit meg tagjai számára. A két unitárius társaságon kívül közös céljaik előmozdítására fennálló sokféle intézményeik közül különösen a Konferenciák, Vasárnapi iskola Társaságok, Templom-építő alap, Asszonyok egyesülete és az angol Postai missio társaság nevezetesebbek és mind önkéntes társulatok.

E két lényeges különbségen kívül egyéb különbség alig van közöttünk és külföldi testvéreink között, eltekintve azoktól, melyek a politikai, társadalmi és műveltségi viszonyok különbségén alapulnak. Hitelveik, csaknem általánosan mondhatjuk, ugyanazok, melyek a mieink, csakhogy azok élénkebben és tisztábbán átmentek a köztudatba, mint nálunk. Ennek oka részint abban keresendő, hogy ők nem kerülnek, mint mi, a hittani kérdések megvitatását, hanem éppen keresik; részint pedig abban, hogy egyházaik tagjai csaknem mind felvilágosult és értelmes emberek, kik a sajtóval és társadalmi műveltséggel lépést tartanak. És itt talán helyén is lesz vallásos felfogásukat röviden ismertetni, hogy a saját magunkéval összehasonlíthassuk.

Az unitarizmus náluk inkább csak egy irányzat, mint a vélemények egy határozott csoportja. És ez irányzat az, hogy Istent az anyagi és lelki világ természetes rendjében lássák, megkülönböztetve az orthodox iránytól, mely Istent csak egyes különálló és kivételés jelenségekben, személyekben és tapasztalatokban igyekszik megtalálni. E szerint az unitarizmus törvényen, az orthodoxia csudákon alapszik; az unitarizmus a szabályszerűségben az orthodoxia a kivételekben hisz. Az unitarizmus látja és csodálja mindannak az erejét és szépségét, mit az orthodoxia kivételeknek nevez, de azokat mégis törvény alatt állóknak, a világ természeti és isteni rendjének részeiül és az igaznak bizonyítékául tekinti. Ez irányzatból következik az unitarizmusnak legfontosabb és legjellemzőbb hittani elve *t i bizalom az emberi természet méltóságában*. Hiszik, hogy az emberi természet sem nem reménytelenül elvakult sem nem teljesen megromlott, hanem hogy sok gyarlósága és önzése mellett is látja és szereti az igazat és jót. Biznak az emberi tehetségekben, hogy azok fölfedezik az igazat: ez a józan ész *a vallásban*; és becsülik az

emberi élet közönséges erényeit és kedvességéit: ez a *jellem a hit fölött*.

A *józan ész a valláskan* azt jelenti, hogy a helyes életre szükséges igazságot tehetségeink, melyek minden emberrel közösek, jóllehet erőben különböző fokúak, felfogják és megértik. Isten ihletése ad minden értelmet, habár nem minden embernek ugyanazon mértékkel. Az orthodoxia ezt az ihletést csak bizonyos egyéneknek tulajdonítja, kiknek tehetségei nemcsak fokozatilag különböznek az általános emberi természettől, hanem nemükre nézve is. E szerint a zsolotárirók, próféták, apostolok, evangelisták és más szent személyek csudákat tehetnek, mit egy ember sem tehet a természeti világban Isten segítségével nélkül. Így a kijelentés Istennek egy ritka és rendkívüli működése mely úgy a külső, mint a belső természetben változást okoz. A protestáns orthodoxia a kijelentést a bibliai időkhez és személyekhez köti; a római katolikus folytonosnak hiszi, de csak az isteni Egyház által: az unitárizmus egyesíti a kettőt, de Istent sem a bibliába, sem az egyházba nem zárja be, hanem úgy fogja föl, hogy kijelenti magát művészetben, tudományban, bölcsészetben, költészetben, történetben és a jelenkornak is minden elme műveiben. Istennek nem kell megszegnie a természet törvényeit, hogy magát megismertesse, hanem épen azok a törvények ismertetik őt.

„*Jellem a hit fölött*“ jelenti azon erényeknek, melyek a közéletet megédesítik és megerősítik, többrebecsülését mint a mennyire a többi vallások becsülik. Az orthodox egyházak szerint ez emberi erények haszontalanok, sőt Istennek nem tetsző dolgok, ha csak azok nem bizonyos hitnek és bizonyos tapasztalatoknak az eredményei; az unitárizmus szerint igazságosság és szeretet, tisztaság és türelem magukban véve már becsesek és nemcsak bizonyos tapasztalatokat pl. a megtérés, ujjászületés, stb. váltsága, tekint a szent lélek munkájának, hanem látja azt a mindennapi örömben és bánatban, békében és küzdelemben, mely az emberiséget mindig többre, mindig fennebb emeli. Tehát nemcsak bizonyos helyek idők és czeremoniák szentek önmagukban és csatornáik az Isteni kegyelemnek, hanem szent minden hely, hol szent indulat gerjed, szent minden idő, melyben,

a lélek új hitre gyűl és isteni minden szolgálat, mely Istent szolgálja.

A *biblia* Isten szava, de nem az Ő teljes kijelentése, sőt mivel a benne levő igazságok emberi úton jöttek létre többé-kevésbé tévedésekkel vannak vegyülve. Az igazság megkülönböztötte az ész és lelkiismeret a szent lélek állandó közreműködésével.

Főntartás nélkül „elfogadunk minden tant“, melyről világosan látjuk, hogy a *biblia* tanítja“ (Unitarian Christianity) mondja Dr. Chaming egy helyen. „Nem kell nagyon buzgó szemmel néznünk az evangélium egyetlen olyan magyarázatát sem, melyről azonnal látjuk, hogy a világ igazságos kormányzásával össze nem illik, mely azt követeli az embertől, mi természetével nem áll arányban, mely megrémit minden tiszta meggyőződést, melyet tapasztalatunk útján szereztünk.“

Jézusra vonatkozólag úgy nálunk, mint az angolok- és amerikaiaknál az unitáriusoknak egymástól nagyon eltérő nézeteik vannak. Vannak ugyanis némelyek, kik még most is ariánus nézetet vallanak hogy t. i. Jézus embernél magasabb lény volt, de Istennél alsóbb. Mások úgy hiszik, hogy ember volt emberfölötti hatalommal és minden más emberétől különböző élethivatással és olyan tekintélyvel, mely előtt az észnek és lelkiismeretnek meg kell hajolnia. Mindazáltal legerősebb az a gondolkozási irány, mely őt minden tekintetben embernek hiszi, ki azonban lelki belátására és erkölcsi erejére nézve annyira felül multa embertársait, hogy a történelemben mindenkinek fölött példátlanul áll. Ez azonban nem teszi kisebbé Jézust, mivel az emberi természetet mi istenibbnek hisszük az orthodox keresztényeknél s éppen úgy gondoljuk, hogy Jézus mutatja azt a nagy erkölcsi magasságot, melyre az ember eljuthat Jézus tehát nem „csak ember“, hanem ő benne Isten lakozott, mint lakozik minden emberben. Jézus csak fokozatilag áll feljül az emberek között és ezért az unitáriusok elvetnek minden dogmát, mely az ő istenségére vonatkozik.

Az Istennel való *kibékülést* természetes folyamatnak tekintik. Az ember gyarlósága folytán Istentől eltávozik és minden jó befolyás — ezek között Jézus élete és jelleme is — közreműködik, hogy visszavezesse az isteni hasonlósághoz és az Is-

teni akarattal való összhanghoz Jézus tisztje tehát nem alku-szerü megegyezés Istennel, mely szerint az ártatlan bünhödik a bünösért. Az orthodox egyházak felfogása a megigazulásról úgy tünik fel az unitáriusok előtt, hogy az az igazság elveit alapjukban fölforgatja, a lelkiismeretet megzavarja és Isten méltóságát kisebbíti. Az üdv nem a külső bajoktól, hanem a lelki gyöngeségektől való szabadulásban áll. A *szent élet* nem a gyakorlati élet körén kívül van, hanem az igazságos, szerető és alá-zatos magaviseletben. A *megtérést* különös befolyások és tapasztalatok siettethetik, de az rendje szerint csak fokozatos.

Az *istentisztelet* az unitáriusoknál rendesen egyszerű. Azonban, míg hazánkban csaknem egészen egyenlő a kálvini egyházéval, angol és ámerikai hitrokouainkra igen nagy befolyással volt az anglikán egyháznak és abból több dolgot kölcsönöztek. Sok egyházban pl. van valamely liturgia,* a zsoltároknak váltogatott hangú éneklése szintén gyakori. A biblia olvasás is alkotó része az istentiszteletnek. Rendesen egy ó és egy új testamentomi helyet szoktak fölolvasni, melyek többnyire az alapigét szokták illusztrálni. Az ima közben tán több templomban térdepelnek. Az egyházi beszédet többnyire mindig olvasni szokták, míg nálunk általános az írás nélkül való előadás. Ez eltérés tán a nemzeti vérmérsékletben találja magyarázatát. A jó megmarad jónak, a rossz rosznak mindkét rendszer mellett.

A *sacramentumokat*, az unitáriusok nem ismerik el az isteni kegy szereinek. A keresztelest és urvacsorát azonban, mint vallásos szertartásokat, tiszteletben tartják és gyakorolják. Az urvacsora osztására congregationalis szervezetüknél fogva eljárásuk nem egyöntetü, sem a kiosztás módjára, sem idejére, sem számára nézve. Általánosabb szokás szerint a lelkészek a symbolumokat a hivekhez viszik a padokba és nem azok mennek az asztal köré. Minden hívónél valamely vallásos mondatot is mond a lelkész. A keresztelest szertartása náluk egészen önkéntes, némelyek szükségesnek tartják arra, hogy valaki keresztény lehessen, mások meg semmi különösebb fontosságot nem tulajdonitnak neki és mellőzik.

* Erről tájékozást nyújt dr. Mártineau könyve, ford. Derzsi Károly.

Végül különösen egy kis statisztikát tartok igen szükségesnek, hogy az unitárius vallásról alkotott képünk teljesebb legyen.

Nálunk az unitáriusok száma csaknem egész pontosan meghatározható, mivel az állami népszámlálás a vallásra is kiterjed, sőt rendezett egyházainkban elég megbízható anyakönyveink is vannak. Ezek szerint az unitáriusok száma Magyarországon 70 ezer. Vagyonilag a hosszas üldözések miatt és különösen hiveinek szegény volta miatt a többi egyházak mögött állanak. Mindazáltal az újabb időkben tett jelentékeny alapítványok sokat segítettek helyzetén s évi költségvetésök évenként jelentékenyen emelkedik. Van 41 népiskolájuk, egy algymnasiumuk, egy főgymnasiumuk és egy papnevelő intézetük. Az egyházak száma 110, a lelkészeké 104. Van egy két havi és egy havi folyóiratuk.

Angol és amerikai hitrokonainknál a hívők száma már nem határozható meg, mivel ott a vallás egyéni dolog, melyről az állam számot nem kér s egy ilyen számítás megtörné az angolok szabadságszeretetésén. Hivatalos anyakönyveik az egyes egyházakban sincsenek. Az amerikai Egyesült-Államokban az 1891. évi adatok szerint az unitárius egyházközségek száma 424, a papoké 459 volt, mely szám azóta nagyobbodott. Az amerikai unitárius társaság bevétele 1891-ben 54.440 dollár volt. Névleg is unitárius theologia van egy Meadville-ben. Ezenkívül a Harward-Egyetem theologiai fakultását felekezetenkívülivé tették, melyben a theológiát úgy tanítják, mint más tudományokat bármily hitű tanulónak. Folyóirataik száma 5. Nagy-Britanniában az egyházak száma 380 körül van. Van három theologiai intézetük, melyek közül az oxfordi Manchester-College névleg szintén felekezet nélküli. Folyóirataik száma 2. A brit és külföldi unitárius társaság számadása évenként mintegy 50 ezer forint bevételt mutat, melyet csak a maga céljaira fordít, meg lévén nevelőintézeteiknek a maguk külön alapja.

Ezek a számok is mutatják, hogy angol és amerikai hitrokonaink bár ifjabbak időre nézve, mint mi, erőben és tekintélyben fölöttünk állanak. Irodalmuk messze felül áll a mienken, mit általános magasabb műveltségükön és gazdaságukon kívül különösen annak tulajdoníthatunk, hogy nyelvüket összehason-

lithatlanul többen értik, mint a mienket Történetük tán nem is rövidebb, mint a mienk, mert az unitarizmus első vértanuját Duff Ádámot 1326-ban végezték ki Dublinban s az utolsó ember, kit eretnokség miatt megégették Angliában, szintén unitárius volt, Wightman Edward (1612) Egyházaik nagyobb neveket tudnak felmutatni, mint a mienk pl. Priestley József dr., az oxigén feltalálója, Newton, Milton, Emerson, Channing, Martineau és még számos nagy név.

Gálfi Lőrincz.

A mi örök tűzünk.*

Boros György barátomnak.

Lobogj, lobogj, csak égj tovább, te oly drága,
Szent lelkesedésünk örök tűzü lángja.
Gyujtson a szó, tett Forrjanak az eszmék,
Míntha tenger árját zivatarok vernék.
Gyönyöröm a felvert, viharzó természet,
Küzdelemben, harcokban lüktet csak az élet.
Elmerengni tudok egy kis virágszálon . . .
Isten fenségét a viharban csodálom!

Oh nem a tespedés altató nyugalma
Szűli az eszméket s viszi diadalra.
A kerengő bolygók, csilagmiriádok,
Mindmegannyi vihar-harczszülte világok.
Szabadság, szerelem, tudomány, hitelvek,
Diadalt küzdelmek viharában nyertek.
Az erény, a jellem, a hazaszeretet:
Felvert szenvedelmek méhében született.

Ott ama legnagyobb, názáreti ember,
Szívében az éggel, tele szeretettel.
Vélnéd — megértvén *Őt* — az ember a mennyhez,
Istenhez magához, most már közelebb lesz.
Gúny, szidalom érte, azoktól sem érte,
Kiket szeretettel ölelt kebelére.
Még a *tizenkettő sem tiszta mind* — tudja —*
Megtagadja egyik, másik elárulta.

* Elszavalta szerző 1899. szeptember 26-án Székely-Kereszturt a Dávid Ferencz egylet közgyűlésén.

* Ti sam vagytok mindnyájan tiszták. János 13 r. 11 v.

Harmincz pénz vérárból támadt a vészfelleg,
Hogy a Golgotára sodorjon egy szentet.
S a ki nem magáért, másokért szenvedett,
Jaj nélkül tűrte a szegverte sebeket.
Feláldozta magát, hogy beteljék rajta :
A *köszirnak* nem lesz felette hatalma.
Szeretet . . . gyűlölet harczában vérzett el :
De *Hitet* hagyott ránk, s *Üdvöt* a kereszttel

És jöttek annyian, kik az ő kereszjtét,
Eszméinek harcztát, lelkesen felvették.
Ott lobog közöttünk, mint egy üstökös fény,
Dávid Ferenczünk is . . . messze tündökölvén . . .

Rég elhangzott dalban *emlékeztem* róla,
Szenvedéseiről, életéről *szólva*.**
Oh Te ihless most is, ha reszkető ajkam,
Erőtlen a téged dicsőítő dalban.
Oh áraszd ránk azt a csodás fényt, hiterőt,
Melyben a te lelked megtisztult, égbe tört!

Nagy idők méhe szült. De hol, mikor? minden
Ködbe vész, mint sirod, ott, ama *köszirten*.
A zord hitviszály már viharzott sötéten,
Midőn megjelentél egyszerre nagy fényben,
Fennen lobogtatva eszméid, szellemed . . .
Kész harcos, kormányos a hullámok felett.

Merész voltál: mondják. *Tisztán láttál*, hisszük,
S ez az, miért neved áldjuk, dicsőítjük.
Féltek mint üstököst. Remegték villámod,
Mely nagy tudásodból reájuk czikázott.
S mert mint ama nemes názáreti szentet,
Felfogni téged sem birtak az álszentek,
El nem olthatván már lobogó szellemed :
Déva várát tették Golgotává neked!

De mint a Golgota vérázott kereszttje
Örök dicsfényt hint a rajta szenvedettre :
Börtönéjedből is kigyult a lámpaoszlop,
Melytől a pusztában a vak éj eloszlott.

** „Dávid Ferencz emlékezete“ című pályadíjnyertes ódám, mely 1897-ben halálának haramszázados évfordulója emlékére tartott zsinaton szavaltatott el, ugyancsak Székely-Kereszturon.

Eszméidben leked, *hitelved* kért eget,
Halhatatlansággal ragyogta be neved.

A századok mullaak. Új eszmék születnek,
Szivek megnyilhatnak újabb hitelveknek,
Az a *hit*, mit egykor sziveinkbe loptál,
Sziklajellemedként mindörökké ott áll!
Világít, lelkesít, lángol olthatatlan,
Bántva s verve: izzóbb *Tűz* a szélviharban.

Vihar szült minket is. Az nevelt a harcra,
Küzdelmekhez a lelki erőt adva.
Hadd riadjon a harc! Csak lobogjon a láng,
Az *Ő* eszméinek tüzét hullatva ránk.
Villámban, dörgésben fény s borun keresztül
Égi szózat zendül:
»A csipkebokorban egykor *Én* lobogtam . . .
Ismerjetek most is rám a *viharokbau*!

Murányi Sándor.

A kik nem imádkoznak.

(Folytatás.)

Megeredtek a nyelvek és a száj társalgása, mely utóbbinak az éhség és szomjuság adá meg a kellő tettet. A finom étkek, különféle borok, pezsgő, egyének szerint kisebb-nagyobb adagokban tűnnek el a tényékről és az újra meg újra megtöltött poharakból. Az elfogyasztott ital arányában emelkedett az általános társalgás, melyet eleinte inkább a kés és villa meg a közbeszóló bor társalgásának lehetett nevezni. A szemérmesebb hölgyek ajakán elakadt a szó, látván a lécollusi vacsora főmatadorait, a fiatal dandyket, midőn minden egyes szóra, melyet szomszédnőjüknek mondani kegyeskedtek, annak igazságát és őszinteségét poharak koczintásával erősíték meg, nem mulasztván el egyszersmind a flaskók tartalmával őket is megkínálni. Természetes, hogy ha az ajánlatot nem is fogadták el teljességében, de a mit nem tagadtak meg, az is elég volt, hogy gyöngéd pir fussa át arcukat. Kevés idő multával az egész társaság, férfiak és nők egyaránt összebarátkoztak, bár különböző társaságból valók voltak és engedve a pénzből, egy hauglétrával hangosabban kezdett társalogni. A mi ifju társunk megtartá komolyságát. Gondolataik és érzéseik hatásában nem tudtak belevegyülni az általános jó kedv és gondtalanság e

forrongó zsvivájába. A két discret barát, hogy időt engedjenek a szerelmeknek a maguk kibeszélésére, szomszédjaikat igyekeztek elfoglalni, hogy elvonják róluk a figyelmet, mi teljesen sikerült.

„Lám mily pompás kedvben van az egész társaság, csak mi ketten vagyunk itt feszélyezve egymástól, mindenkitől“, szólt kipirulva Julia, midőn az őt elfogó, szivét szorongató láz csak egyes szakadozott szavakban tudott magának utat törni. „Ezt én tovább ki nem állom. Mi egymást szeretjük, gondolatainkban egymásé vagyunk“ évek óta. Szivünknek ezen minket boldogító érzését, melyet feunhangon, büszkén kívánnók kikiáltani az egész világnak, kell hogy elrejtjük, mint tolvaj az ellopoit tárgyat. A bizonytalanságban tétova járunk a nélkül, hogy tudnók: mi lesz a vég? Ez így tovább nem mehet, dülőre kell hozni a dolgot. En magát szeretem, én a másé soha sem leszek. Inkább az életem vesszen el örömtelenül, magányban, minthogy magáról lemondjak. Erre nincs erőm, erre nem vagyok képes, de nem is akarom. Ezt szülőim tudják, mégis azt mondák, hogy soha sem egyeznek bole e házasságba, mely ambítojuknak és számításainknak minden sorát egy tollvonással megsemisíti. Tegyen egy kísérletet, menjen el holnap szüleimhez, kérje meg kezem, mondja meg, hogy csak egymással, egymásért élhetünk. Nemde megteszi, nemde, maga is úgy érez, mint én? mondá magát megeröltetve, míg azután egy könyve gördült alá.

„Mit gondol, lehetek én más, mint az én szivem szerelme? Egymásé az életben örökre, elválaszthatlanul. Igen elmegyek, meg teszem a mit mondott. Hadd jöjjön el a mi el nem kerülhető.

A vihar elvonult. Csendet, megnyugvást hagyott maga után. Egymás kezét tartva, egymásba mélyedtek, egy perczre boldogan és a jövőre megerősödvé.

Az estélynek 12 óra után vége lett. A társaság felvillanyozva, magas jó kedvben hagyá azt el.

Vizvári bankár is meglehetően elégedve, mert másnap az egész város csak az ők nagyszerű estélyéről beszélt és a helybeli lapok is tele voltak annak dicséretével.

De az életben a kelletlen háttér előre veti árnyékát, kitolakodik a fénye a jelen mögül és kiszedegeti a maga keserőségeit. Így történt mostan is.

Vidor Géza az estély utáni napon megjelent annak atyja házánál, mint azt Juliával megbeszélték, ugy 3 óra körül délután, gondolva, hogy akkor ő is, Vizváriné is otthon lesznek.

Várták, mert Julia előre jelezte jövetelét. Ő maga ugyan nem kívánt jelen lenni a kellemetlen találkozásnál, melynek valószínű szomorú eredményét úgy is elég korán tudhatá meg. De mégis a szomszéd szobában izgatottan várta ennek következtét. Bejelentették. Belépett. Vizváriné a pamlagon ülve fogadta, míg férje az ablaknál újságot olvasott, láttára a fiatal embernek elébe jött és üléssel kínálta meg. Mivel szolgálhatunk? Leányunk mondá, hogy jönni fog, szóljon.

Vidor — a helyzet ennyire tisztázva lévén. -- kissé megkönyebülve kezdett beszélni Uram, asszonyom, azért jöttem, hogy megkérjem leányuk kezét, mert szeretjük egymást és mert csak általa lehetek boldog ember e világon, kezükből, feleletüktől várom az életet. Nem gazdagságukat kívánom a leányukkal. Tartsák meg azt maguknak. Csak a leányukat, ő lesz az én megbecsülhetlen kincsem. Szóljanak! megadják-e azt, melytől mindkettőnk életének boldogsága függ, mint azt leányuktól is hallották“.

„Tudtam jövetelének okát és megadom reá válaszomat a magam és nőm nevében, mert ebben nincsen közöttünk véleménykülömbőség. Kérését megtagadjuk határozottan, visszavonhatatlanul, szólott Vizvári. Mit gondol, hogy adjam leányomat Önnek, kinek nincsen sem vagyona, sem illő, magas állása, vagy rangja, melyet cserébe adhatna ellenértükül, leányom kiváló szépségéért, gazdagságáért. Csak nem adom leányomat Önnek, hogy elvigye, eltemesse egy 3—4 szobás lakásba a pompás szingazdag, fényes virágot, mely diszével válik bármely főrangú család kastélyának és a melyet annyi álmatlan éj, munka és törődés után tudtam ilyenné felnevelni. Csak nem teszem azt, hogy a mit annyi évek során gyűjtöttem és melyen szemem, számításaimmal, folyton csüngött, hogy, könnyedén, egy darabka papirba csomagolva, kidobjam az ablakon a magam és családom jövőjét. Nem Uram, ezt nem teszem, nem tehetjük.

Ha megtudnók az idő forgását állítani, és visszatolni, honnan ezelőtt husz évvel kiindultunk, az ön és az én családom, azon kis város és falu tájékára, akkor, lehet, bizonynyal örömmel fogadtam volna az ön ajánlatát. De arra képtelenek vagyunk, megváltoztak a viszonyok. Én előre mentem, Ön megmaradott a régi nyomban. A tovairamodó kocsit irányából kitéríteni? Utaink elváltak egymástól as soha sem találkoznak. Leányom boldogsága árán sem tudnék változtatni azon, mit kimondottam. „Kedves nőm, helyesled-e azt, mit Vidor urnak nyilvánítottam?“ „Tökéletesen.“ Ugy tehát ez utolsó szavam.

Vidor ezek hallatára felállt: Leányok életét teszük tönkre

Kicsiny dolog az nemde? Tehát Önök lelkiismerete felel róla. Én elintézem a magam ügyét. Uram, Asszonyom! Isten Ünökkel! szólt komoly hangon s magát meghajtva távozott.

Ezt jól adtuk, szólt kezeit megleégedetten dörzsölve Vizvári. Jer lássuk hol van Julia.

Julia elhagyta a szomszéd szobát. Keresték, ott nem találták. Midőn végre ráakadtak, így szóllott könnyek között: „Apám, Anyám elvették életemet, széttörték boldogságomat, az Isten tudja miért. Aranykalitkát készítenek a madárnak, mely szabadba vágyik párjához Rendre elnyesegetik életének fonálát, míg üres lesz a kalitka. És akkor mi haszna a sok szenvedésnek és átélt gyötrelmeknek. Egy gyermek, ki nem ösmer szülőire, szülők, kik eltaszították gyermeküket. Ha ezt akarták, az meg lesz.

A történetek után Säärhátra Vidor Géza levelet irt Juliának, melyben tudatja, hogy lemond róla, miután szülői beleegyezését nem bírta megnyerni, de soha nem fog megházasodni. A boldogságtól válik meg, melynek jelét egész életében hordozni fogja, de ezen lemondás édes emlék leend részére, miután tudja, hogy közös érzésből fakadott. Mintán egyik nem lehetünk, éljünk a munkának és a jó cselekedeteknek. Azon végtelen szerelmet, melyet most érzek maga iránt, átruházom az emberiség és hazám iránt táplált szeretetemre és keserűség nélkül megyek az új életbe. Az emberiség egyetemének szeretete, a hazámnak tett szolgálatok és azok elösmerése pótolja azt, mit egymás szerelmében keresnk. Nagy az áldozat, melyet hozok. de méltó a czél is, melyért azt teszem. Tegyen ön is így Julia! Az ön nagy lelke megért engemet. Találkozunk a közös munkánál, a közös szeretetben, minden iránt a mi jó és nemes — az élet utain.

Julia, kit a lefolyt események megtörttek, miután vette Vidor levelét, ideglázt kapott és hosszas betegség után üdült fel. De életkedvét örökre, örökre elveszté. Nem járt emberek közé, ki a társaságnak fénye, felvidítőja volt s néhány év múltával egészen visszavonult a világtól. Komor lett számára az élet, de megeléül idővel, a mit keresett, a lelki nyugalmat. Hisz Isten megvigasztalja azokat, kik benne biznak és őt szeretik. Egyedüli öröme volt ha a nyomort, szerencsétlenséget, melyet az emberi élet bőven nyujt, enyhíteni tudta. Ez lett életfeladata.

Vizvári és neje megmaradtak a régieknek, bár Isten ujsa érinté homlokukat, leányuk szerencsétlen esetével. Céljuk most is mindig a vagyon és előkelő állás szerzése volt. A vagyon napról-napra növekedett; utóbbit is részben elérték, mennyi-

ben Vizvári előbb királyi tanácsos, később miniszteri tanácsosi czímet nyert, mint a kinevezési okirat szólott. És most illő méltósággal járhattak Ő méltóságai az utcán, bonhomióval és leereszkedéssel köszöntve az őket képzeletükben irigylő régi jó ösmerősöket és barátokat, kik nem bírtak odáig jutni.

De az önmagukkal való megelégedést, mely nincs czímhez s vagyonhoz kötve, melyet csak egy becsületben megfutott életpálya nyújthat az embernek, a boldogságot, melyet mindenki keres és a legszegényebb is elérhet, nem tudták elérni.

Leányuk vonzalmát elveszítették. Ők voltak okai. Az emberek tiszteletét, melyért annyit áldoztak, rendre elmosta az idők folyása és maradtak magukban barátok, jóakarók nélkül mindig szomjazva azután, mit ki nem elégíthetének. Mert a magasztos érzés, mely minden igaz keresztényt elfog, midőn lelkünk betelik az isteni szeretet érzetével és megnyilatkozik bennünk a mindenható megerősítő kegyelme — az tőlük megtagadtatott. És ezen állapotban, bár mindenük van — hol a boldogság?

Templomba eljártak szorgalmasan ezután is, de lelkük siket maradott a nyomor hívó szavára. Szívük, mióta leányuk házuktól elment, elfásult, megkérgesedett, még inkább. Olyan lett, mint a vas, melyet rozsdá fogott el és mely mind mélyebben eszi magát abba bele.

Ily bűnös lélekkel, a megtérés gondolatának kizárásával van-e foganatja a mutatott ájtatosságnak, imádságnak? Ezt elképzellhetik mindazok, kik mindennap lélekből imádkoznak!

Báró Petrichevich-Horváth Kálmán

Ne csinálj magadnak faragott képet, se semmi ahhoz hasonlót. Azt se ne imádd, se ne tiszteld, mert én vagyok az Ur, ki meglátogatom az atyák bűneit a fiuban harmad és negyed izziglen.

A bálvány semmi és nincsen több Isten, hanem csak egy.

Jaj nektek ti képmutatók és farizeusok!

Vigyázzatok és imádkozzatok, hogy kísértetbe ne jussatok

Föl ég felé!

— Mutatvány szerzőnek sajtó alatt levő kötetéből. —

Szállok tehozzád dallal, énekemmel
Hatalmas Ur, egeknek Istene,
Szállok tehozzád s kérlek égszemeddel
Tekints reám, kis porszemedre le.
Halld meg fohászom, értsd beszédemet,
Ölelj magadhoz Uram engemet.

Mi vagyok én? Bolygónk parányi része,
Egy gyöngé féreg lábaid alatt,
De munkáidnak mégis egy egésze,
A ki sovárgom szent irgalmadat,
Éjen-napon társalkodom veled,
Ki szivet adtál, hogy szeresselek.

Nagy Alkotó, én hallgatom beszéded
A csenőes éjben, ég zöngésiben,
Ha felhőid reánk vihart verének
S csapás után, ha balkezed pihen.
Bár sujt erőd, avagy véd, fölemel:
Az én hitem teneked jegyze el.

Szállok tehozzád fölfelé, magasra
Daloknak szárnyán s lelkem olvadoz,
Fölriva látom égő csillagokra:
Te vagy velem, ha minden elhagyott.
Elesügged a szív, kihál a berek,
Kezed nyomán kél újra kikelet.

Én semmiség a mindenek Urához,
Tehozzád szállok, érts meg engemet,
Ne hints reám emésztve égő lángot,
Ne ejts szivemen tátongó sebet.
Védd, óvd, a kiket szívem úgy szeret,
S hazánk fölött tarts tiszta kék eget.

Tarcsafalvi Albert.

Gyászima.*

Királyok királya, végtelen hatalmu Isten! A hálás kegye-
let érzéseitől indítatva állottunk meg e szent helyen, hogy

* Elmondattott az 1899. okt. 6-iki gyászünnepeylen, Kolozsvárt.

hozzád küldjük szívünk érzéseit, melyek e pillanatban áthatják egész lényünket. Előttünk állanak e perczben ama viharos idők, látjuk száguldani az igazságért és szabadságért küzdő bajnokok táborát. Látjuk a dicső győzelmeket és véres veszteségeket. Lelki szemeink látni vélik a nagy martyrokat, kik bátran haláltak meg a hazáért. Nem rettegtek ők a fagyos halált, nem estek térdre kegyelemért, nem rettegtek, midőn szemeikbe tüntek a bitófák.

Ugy mentek a halál elébe ők, mint más ember mennyegzőre mén.

Vitéz halálukkal megszűnt a vérontás. Ők meghaltak és lettek a szabadság félisteneivé. Mi gyászba öltözve, kicsinységünk érzetével ünnepeljük meg e napot, melyen elvérzettek, de gyászol még a természet is, búsan hullatják a fák sárguló lombjaikat s a mezők rónáin az enyészet pusztító szele zúg keresztül. Minden, minden az elmulást hirdeti. Elhulltak ők is, mind a tizenhárom, testük összevegyült a föld porával, de szellemük él s nem is halhat meg soha. A sok ártatlanul kiomlott honfivértől megtermékenyült földből új rózsák fakadtak, az ismét feltünő szabadság rózsái. Örökre áldott és megszentelt lesz a hely, hol befejezték földi pályafutásukat.

Midőn ily szomorú érzelmek foglalják el keblünket, hozzád imádkozunk népek és nemzetek hatalmas Istene, ki oly bölcsen rendeztél mindeneket, ki a halálba is éltetsz s a csapásokkal is javunkat munkálod. Nyugodalmat talál lelkünk tenálad, hisz látjuk, hogy a természetben a hervadást virulás váltja fel, szabadságunk tünedező csillaga is ismét fényesen ragyog. A hazáért és szabadságért meghalt dicső martyrok porából új élet fakad.

Könyörülő Isten! Édes Atyja az árváknak és elhagyatottaknak, légy velünk, mert árvák vagyunk, ne vond meg tőlünk kegyelmedet, mert magukra hagyattunk. Erösségeink ledöntettek, porba omoltak; ha te elhagysz, egy erős vihar elsöpör, mint lehulló élettelen falevelet. Oh, add értésünkre, hogy az ártatlanul elvérzettek dicsőségben lakoznak oda fenn. Vigasztalj meg szent lelköddel, emelj föl a kétségbeesésből, erősíts, oh ne hagy el minket! A kegyetlenül legyilkoltak porait pedig áldd és szenteld meg. Áldj és szentelj meg minket is, kik értök kesergünk. Mutasd meg kegyelmed erejét rajtunk, kik gyöngék vagyunk. Élő Istenünk, adj szívünkbe erős hitet, lengesd előttünk továbbra is a reménység háromszinü lobogóját, hadd mondassuk el: „A mi Istenünk velünk van, nem hagyott el minket.”

A Jézus nevében kérünk, hallgass meg. Amen.

Gálfi Zsigmond.

Kereszturi és tordai gymnasiumaink.

A közlelebből elmúlt kereszturi zsiuaton a lelkiekben gyönyörködő szivek sokrendbeli örömmek voltak osztályrészesei. De semmi mozzanat nem ragadott ugy el, mint az a határozat, mely kimondotta, hogy kereszturi iskolánk 6 osztályuvá fog a legközelebbi jövőben kiegészittetni. Sőt az ottani, évtizedek óta sovány kenyéren, de hiven munkálkodó tanárok fizetése is a modern idők követelményeinek és törvényeinek megfelelően rendeztetett, fölemeltetett. Évtizedek kitartó küzdelmeinek és az áldott emlékü Berde Mózsa nagy alapitványának tehát itt is meg van az eredménye Sokszor szorult el szívünk az aggodalom miatt, hogy megtámadott, sokszor megintett iskolánk, ha meg nem is semmisül, de visszafejlesztetik. A mi szinte egyenlő lett volna a megsemmisítéssel. De az aggodalom nehéz köve immár elmozdittatott sziveinkről a nagynevü és fényes emlékü Berde Mózsa jótékonyságának angyala által. Ki csodálkoznék azon, ha a megmérhetetlenül nagy lépés látásán nem közönséges öröm vonul át a mi sziveinken. Örvendeztetek és vigadjatok székely Sionunk fiai és leányai s mondjatok hálát az Urnak. ÉnekeljeteK „gyönyörü szép éneket“ a kegyelem Istenének, hogy kereszturi iskolánkra a haladás zászlóját kitűzni segített EmlegesséteK áldásban nevét annak a nagy férfinak, ki azért járt szegénységben, hogy az ő szegénységéből mi — egyház és iskola — meggazdagodjunk.

Hát tordai gymnasiumunk jövője vajjon mint lesz? Mert ez iskolaügyes korszakban az egyházi tanácskozások folyamán erről nagyon kevés szó esik. Huszonkét esztendeje immár, hogy az állammal kötött szerződés folytán a tordai iskolánk jóformán csak czimben létezik Azóta abban a városban és tekintélyes unitárius vidékén, nemcsak a tanügy szenved, de az egyházköri életrevalóságón is csorba esett Mert az tagadhatatlan, hogy ez az iskola egy és más nyilvánulásában megoecsülhetetlen kihatással volt ugy a városra, mint a vidéki egyházi élet elevenítésére. Hiánya tehát nagy mértékben érezhető. Az unitárius egyház önmaga ellen vét, ha ezt az iskoláját föltétlenül vissza nem állítja. Ezt meg kell teunie még abban az esetben is, ha az állam -- mint tervezi is reáliskolát állit fel. Az állammal fennálló szerződéses viszonynak határideje innét s túl, három év alatt lejár s így ideje iskolánk visszaállításának gondolatával, tervével foglalkozni Hisszük, hogy a vallásközönség új consistoriuma bizounyal meg fogja találni a módját is, az eszközeit is annak, hogy ez az iskola halottaiból föltámadjon s újra megnyiljék az a forrás, melyből háromszáz esztendőn keresztül táplálkozott annak a vidéknek egyháziassága és kultu-

rája, s a mely tekintélyes és hasznos egyének nagy sokaságát bocsátotta ki mind az egyház, mind a haza szolgálatára. Mert sem Aranyosszék, sem az egyház egyeteme soha sem békülhet ki azzal a gondolattal, hogy Tordán iskolánk ne legyen. Mert ha kibékül, azt fogja jelenteni, hogy a dicső tradíció nem lelkesíti, sem a jövő biztosítékait kellőképpen nem istápolja. Az unitárius egyház minden tekintetben új és nehéz idők küszöbén áll. A jövő idők nehéz próbáit pedig csak erőteljes nevelési rendszerrel s az egyházas érzület emlőin táplált emberekkel fogjuk kiállani. Tordai iskolánk az egyházas érzületnek mindig erős sziklavára volt. A romladozó sziklavár megújítása imperatív kötelesség. E kötelesség teljesítését parancsolja a múlt, követeli a jelen s föltétlenül elvárja a jövő. Ki multja iránt érzéketlen, szebb jövőre érdemetlen.

Bétei.

Adatok Berde Mózsá életrajzához.

Azt hiszem nem lesz érdektelen, ha most midőn a Berde Mózes alap életbe lép, alapító életelveiről elmondok egyetmást, mit — saját magától Berde Mózesétől — tudok.

Tanuló koromban ismertem és bámulattal hajoltam meg sokoldalú tudása előtt; ő as egyszerű szántó-vető mesterességétől kezdve, a miniszteri teendőikig mindenben otthon volt. S mondhatom, nem volt ember, széles e hazában, a ki tisztességes uton, csak munkával, takarékoszággal és okos számitással, úgy tudott volna egy krajczárból kettőt csinálni, miut ő! A mint nekem elbeszélte, már tanuló korában megkezdette a gyűjtést, a vagyion szerzést. Mint nevelő, fizetésének nagyobb részét megtakarította. Később is, a negyvenes években, midőn Erdélyben a legkeresettebb ügyvéd volt s azután mint kormánybiztos, miniszteri tanácsos, jószágigazgató, szép jövedelméből csak éppen arra költött a mire feltétlen szüksége volt. A vagyion, vagy a mint ő szokta mondani: „a javak“ egymásból nőttek fokozatosan, de a költekezés az maradt a régi.

Azt tartotta, hogy magán embernek, a ki munkabíró, vétek ajándékozni, mert mindenki megkeresheti a magáét, ha szeret dolgozni.

Tőlem még azt is megkérdezte mennyiért vettem a kabátomat? Mert ugymond, a mai fiatalságnak legnagyobb hibája, hogy minden keresetét a hátára rakja; sajnálkozott a családon is és sokszor hangoztatta hogy: „a fényűzés ragálya árt a nemzetnek.“

Egy alkalommal midőn nála jártam megkért, hogy irjak meg egy levelet, melyet ő dictálni fog. Szívesen vállalkoztam,

de midőn meglátta gyermekes nagy betűimet, rögtön figyelmeztetett, hogy helytelen dolog oly nagy betűkkel írni, különösen gazdának, kinek naponként sokat kell jegyezzen zsebkönyvébe. Időt és papírt pazarol, mert apró betűvel gyorsabban és kevés helyre is többet lehet írni.

A vizsgán is sokszor megleckéztetett, vagy a hogy mi akkor szoktuk mondani: „megszöktetett“ Nagyön szerette a reális tárgyakat

Midőn megmondtam, hogy a gazdasági pályára készülök így szólt: Gazdának csak az való, a kinek sok sok józan esze és vasszorgalma van; úgy látom hogy józan esze van, ha szorgalmas is, akkor mohet a gazdasági pályára.

Mikor a gróf Bethlen család jószágigazgatóságát elválalta, kikötötte, hogy maga a gróf is úgy éljen a hogy ő. Első: hogy Radnóton lakjon. Egy vendég hat napnál tovább nem maradhat a kastélyban. Egy étkezésnél egy fertály (negyed kupa) bornál senki többet nem ihatik; egy cipó minden személynék. Mont lisztért pénzt kiadni nem szabad. S több ehez hasonló rendszabályt állított fel. Ez eredményezte azt, hogy igazgatósága alatt az adósságtól ingó uradalmat rendezte, később szerzett hozzá és évenként 60000 forint jövedelmet adott csak a radnóti uradalom, a mi sem azelőtt, sem azóta nem volt többé. Küküllővár és Tereme pedig 40000-et.

Az uradalomban mind unitárius embereket alkalmazott s így sok magyar unitárius családot tett bolgoggá, módot nyujtván nekik a megélhetésre és vagyon szerzésre.

Fizetésének felhasználásáról még a cseléd is tartozot neki számolni.

A gazdatisztról, a ki nem tudott magának szerezni, azt tartotta, hogy nem gazdának való, mert ha magának nem tud teremteni, hogy tudjon másnak?

Soraimat azon ohajjal fejezem be, hogy adjon az Isten a hazának és egyházunknak még sok Berde Mészest, mert ma csak az ilyen szellemű emberek segíthetik elő, az ország erkölcsi és anyagi haladását és függetlenségét!

Gál Lajos
uradalmi intéző.

Nőkről a nőknek.

Miután a nők jogainak védelmét és biztosítását sokan fölöslegesnek gondolják, sőt még most is Isten törvénye elleni

véteknek tartják, nem fölösleges olykor egy-egy rövidke prédikációt tartani a kérdésről. Természetes, hogy mindenik pap megforgatná elméjében a Mózes proféta szép okoskodását, a melyet amugy is ismer, miután ember. Ebből régen mindenki azt olvasta ki, hogy az Isten az embernél, már tadniillik a férfinál alábbvalónak teremtette a nőt, mert hát ez van mondva Mózesnél: „bocsáta az Ur Isten mély álmod az emberre és ez elaluvék. Akkor kivón egyet oldalbordái közül és hussal tölté be annak helyét. És alkotá az Ur Isten azt az oldalbordát, meiyet kivett vala az emberből, asszonnyá és vivé az emberhez és monda az ember: ez már csontomból való csont és testemből való test, ez asszonyembernek neveztessek, mert emberből vétetett. Annak okáért elhagyja a férfit az ő atyját és az ő anyját és ragaszkodik feleségéhez és lesznek egy testté.“

A mi prédikációjuk okoskodása ilyenforma lenne. A Mózes irásának főösszege ennyiből áll: „Isten teremtette a nőt, csontból teremtette őt. A férfit elhagyja atyját és anyját s ragaszkodik feleségéhez “

Ebből ugyancsak nem az következik, a mit a zsidók és a keresztény középkor kimagyaráltak belőle, hogy a nőt Isten alárendelt szolgálai szerepre teremtette, hanem éppen az ellenkező. Figyeljük csak jól meg. Ádám porból teremtetett. Így tanítja Mózes, így értelmezik a régi magyarázók. A nő az Ádám csontjából teremtetett, tehát abból, a mi benne a legszilárdabb, legtartósabb, a miben a zsidók hite szerint a lélek van. Mit teszen ez? Vajjon azt-e, hogy a nő alsóbb rendű a férfinál? Ellenkezőleg azt, hogy fölötte áll, a jobb része annak

Ezt az okoskodást sokan csodálkozva fogják olvasni és hogy hamar átessenek rajta, kezdik emlegetni, hogy az író bizonyly a nőemancipacio hive stb.

Sőt éppen ellenkezőleg áll a dolog. Író a férfiemancipacio hive. A férfit kell emancipálni abból a téves fölfogásból, abból a csalóka balhitből, hogy ő a teremtés ura és az ő első szolgálja az asszony. Író azt tartja, hogy a zsarnok kényur éppen oly sajnálatra méltó, sőt talán még jobban, mint a kényétől szenvedő rabszolga, mert ez nem tehet róla, az meg tehetne, ha meg volna az ahhoz szükséges érzet és józan esze.

A zsarnok olyan, mint a részeg ember. Áldozata a másornak, a kábultságnak. Azt hiszi, hogy ura millióknak és nem tud uralkodni egyetlen emberen, önmagán.

De eltekintve magunk fölfogásától, hallgassunk csak a biblia szavaira. Ebben is az van mondva, hogy a férfit elhagyja szülőit és feleségével lesz egy. a mi nyilván azt mutatja, hogy Mózes is a nőt tartotta fő vonzó erőnek.

Vannak még más észrevételeink is, de ezeket máskor mondjuk el. Most átadjuk a szót egy híres amerikai papnak, a híres Channing unokaöccsének:

1853-ban Ámérikában napi renden volt a női jog kérdése. Egy gyűlésen, hol ugyanez volt a főkérdés, egy nő elnökölt. A szép tisztet teljes méltósággal és nagy eredménnyel töltötte be. Egyik kisasszony a tárgyról szólva a következőket adta elé: Csak most hallottam egy óamulatos beszédet Channing Henrik-től. A szónok beszéde végén ezeket mondotta: a scandinaviaiaknak van egy meséjük egy fáról, melynek három gyökere volt. A fának az volt a természete, hogy a fa csak úgy élt meg és úgy maradt zöld, ha a három gyökerét mindig három szép nő öntözte meg. No hát — folytatá a szónok — a mi halhatatlan életünk fája is csak úgy lesz friss, zöld és élő, ha a három fő gyökerét, az Otthont, a Hazát és az Egyházat a nők ápolják és gondozzák.

Női imádságos könyv

»Szívemet hozzád emelem.« Boros György theol. tanár imádságos könyve kapható szerzőnél Kolozsvárt. Vásznon kötés 1 frt 20 kr., bőrkötés 3 frt, bársonykötés 5 frt, kiválóan díszes bőrmunka 7 frt. Karácsonyi ajándéknak igen alkalmas.

A sajtó tőredelmes nyilatkozataiból egy pár tájékoztató sort bemutatunk:

Vasárnapi Ujság (1898 nov. 27.) „Emelkedett tartalmu és szellemü imakönyv. Az ájtatos könyv keresztény lélekkel és mély érzéssel irányozza a hívők vallásosságát az égi megnyugvás felé s kivált a női gyöngédség érzelmi világának fohászához ad ihletett hangot. Azt is meg kell említenünk, hogy kifejezéseiben és formájában irodaimilag érvényesíti vallásos törekvését.“

Aranyosvédek. . . . Ihletett költői lelke az emberi élet minden viszonyaira megtalálta a vallás és költészet zománczát.“

Ellenzék. (Nov 15) Mondatai lekötik, megragadják figyelmemet. Szívem áhitattalelve megtisztul a földi salaktól, emelkedik a mindenek urához, hol kérve, esdekelve, hol meg hálát adva, de mindig igazi bensőséggel. Egy megbecsülhetetlen kis imakönyv ez. . . .

Magyar Polgár. „Emelkedett majasztos hangon, s mégis keresetlen szavakban szól könyvében a szerző a szívhez, rezgésbe hozva annak hurjait. Vigaszt nyújt a szenvedőnek, reményt nyújt a csüggedőnek.“

Székelly Udvarhely. „Egyszerü irányához méltóan tüaik fel a könyvéből szétáradó melegség Mintha a hideg betük nem

tudnák leküzdeni a pillanat hevét. melyben a gondolatok, érzelmek a papirosan öltöttek alakot . . . A könyv nők számára van írva, de növendék ifjak, sőt férfiak is sok erkölcsi hazzonnal olvashatják az áhitat óráiban.“

Székely Nemzet. (1898. nov. 28.) „Látszik, hogy nem keresi a gondolatokat. Onként ömlenek azok az áhitatra hangolt szívből. Névnapi, karácsonyi, újévi s más alkalmi ajándéknál nagyon czélszerűen felhasználható. Megérti az intelligens mivelt nő, de megérti az egyszerű falusi nő is.

Pesti Hirlap. (Nov 14) „Kedves és poetikus módon mondja el az ájtatosságokat s a szép elmélkedéseken kívül imádságokat is közöl.“

Prot. E. és I. lap. Zamatos, kenetes, szívet melegítő. Csinos alak, szép nyomás.

Család és Iskola. E mély vallásos érzéssel és nagy tapintattal irt imádságos könyvet bármely felekezetbeli keresztény nő tanulságossá s lelki élvezettel használhatja.

Édes Otthon. Irta Gannet, ford. Boros György. Ára 50 kr. Karácsoni ajándéknak igen alkalmas bárki számára, de főleg nőknek és leányoknak. A sajtó rokonszenves nyilatkozatából átvesszük:

Magyarország. Kedves, poetikus módorban utasításokat ad az asszonyoknak arra nézve, hogyau tehetik otthonukat barátságossá, meghitté s a benne együttlétet kellemessé *Család és Iskola:* Író fekkölt szellemmel s vonzóan adja elő, hogy a családi életet, a házi tűzhelyet: a vallásosság, a nemes egyszerűség, a tisztult izlés, a természeti és művészeti szépben való gyönyörködés, vendégszeretet, a család tagjai közt élő kölcsönös bizalom teszük kedvessé. *Kolozsvár:* Érdekes, meleg hangon irt mű *Magyar Hirlap:* A házias élet örömeit írja le s arról beszél, hogy milyennek kell lenni a ház tájékának meg a csendes, boldog házias életnek. *Székesfehérvár és Vidéke.* Az érzések egész sora, a gondolatok egész legiója van benne leírva. *Ellenzék:* Igazán kedves hangulatba ragad ez a kis könyv, különösen az utolsó fejezet, mely értékben valamennyit felülmulja. A mély vallásosság, mely minden sorát áthatja, a családi élet vonzó rajza annyira lebilincseli lelkünket, hogy nem hagyhatjuk félbe, mig el nem olvastuk *Aranyos Vidék:* A füzetkének olvasása közben mintha tündérek mézédés beszédét halottam volna, a kik égi hazájokból tündöklő napsugáron szállottak a földre le, hogy regét mondjanak az édes otthonról, s mind arról, a mi azt búbájossá teszi, a költészet s dal állandó lakást találván ott minden időtájt.

Irodalom.

A *székely-kereszturi zsinaton* tartott imák és beszédek megjelentek egy csinos füzetben, melynek ára 25 krajczár. — Foglalatja: Ima Barabás Lajos kereszturi lelkésztől; ima és beszéd Ajtay János h. almási lelkésztől; hithűségre és áldozatkészségre buzdító beszéd Ferencz József püspöktől; urvacsorai beszéd és imák Lőrinczi István felső-rákosi lelkésztől; ima és beszéd Csifó Salamon árkosi lelkésztől; lelkészeket felavató beszéd Ferencz József püspöktől. Bezáró ima Kelemen Albert esperes és közigazgatótól. Derék, becses gyűjtemény. Méltó a szép zsinathoz. Miután a zsinatról szólva már méltattuk ezeket is, most csak figyelembe ajánljuk. Kaphatók Raffaj Domokos esperesnél ujszékelyen. Ára 25 kr.

Megjelent a „Keresztény Hittudomány összege az unitáriusok szerint“ (Summa universae Theologiae Secundum unitarios). Egyszázötvenöt éve, hogy ez a terjedelmes mű latin nyelven megjelent volt a József császár engedelmével, de a nagynevű püspök, Szentabrahámi Mihály, már előbb 1750 körül megírta volt. Így hát másfél száz éves mű magyar fordítását nyertük meg egy lelkes maecenas Dr. Bedő Albert áldozatkészségéből, ki a kiadás költségeit fedezte. Buzgó és fáradhatatlan püspökünk vezette a további munkát, melynek eredménye lőn, hogy Derzsi Károly tordai tanár Albert János nyug. lelkész támogatásával eszközölte a fordítást világos, jó magyar nyelven. A fordítás terve nem új, mert a latin kiadás megjelenése után csakhamar lefordította volt Kozma Mihály szentgericzei lelkész és esperes Székely Mózes az 50-es években újból munkába vette, de akkor is elmaradt. A magyar kiadást Ferencz József püspök úr látta el előszóval. Ára 3 korona. Mindamellett, hogy sok helyen régies felfogású, minden unitáriusnak érdekében áll, hogy megszerezze.

A *magy. Prot. Irodalmi Társaság* a téli csendes órákra sok becses olvasmányt bocsátott ki *Koszoru*-jában, mely népies kiadványainak főcíme. A csinos kis füzetkék tartalma: Romlásfalva (vers). Az aranyásó. Klárka neveltjei. Zsugori Peti végrendelete. Az angyalok Mamréban. Cserey Ilona. Szent hangok. Tar Gábor historiája. Az ezüst szív. A hatvágás. Mindenik füzet csupán 4 kr. Kapható Hornyáshy Viktornál Budapesten.

A *Koszorunak Protestáns családi könyvtár* czim alatt a korábban megjelent füzeit egy-egy csinos kötetbe foglalva adja ki a Prot. Irodalmi Társaság. Egy kötet 30 kr. Tartalmaz hat elbeszélést.

Protestáns árvaházi képes naptár 1900. évre. Szerkeszti;

Kenessey Béla. Ára 30 kr. Jó kiállítás, gondos szerkesztés. Melegben ajánljuk.

Unitárius kis tükör Ferencz József püspök ur hasznos és becses könyvének 3-ik kiadása éppen most jelent meg nagy mértékben javítva és bővitve. Beosztása egészen új. A történelmi rész le van hozva napjainkig. Örömmel adunk hirt e könyv megjelenéséről addig is, míg bővebben ismertethetjük. Kapható Stein Jánosnál Kolozsvárt. Ára 80 kr.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Daniel Gábor** egyházi főgondnok ur október 23-án Kolozsvárt időzött, midőn a főt. püspök ur és lapunk szerkesztője társaságában megtekintette az új főiskola építéséhez megkezdett bontási előkészületeket meg, a leányiskolát. D. u. 4 órakor értekezlet tartott, melynek főtárgya volt a Berde-vagyion különböző czimeinek pénztári kezelése. A bizottság abban állapodott meg, hogy az alap az alapító levél értelmében egy tömegben kezelendő, de a különböző alapítványokat u. m. kereszturi gymnasium 100 ezer frtja, három iskola czipó alapítványai, stb. külön kell könyvelni és elszámolni. A gyűlésen jelen voltak a főgondnok és főtiszt. püspök uron kívül; Fekete Gábor, Gál Jenő. Zsakó István, Miko Imre, Kozma Ferencz, Benkő Mihály, Nagy Lajos, Benczédi Gergely, Mozes András, Péterfy Dénes, Boros György, Boros Sándor, Dr. Gál Kelemen, Orbók Ferencz.

— **Szentiványi Miklós** háromszékköri egyházi gondnokunkat, a kitűnő szónokot, lelkes hazafit és buzgó tisztviselőt, Háromszéknegyede egyhangulag alispánná választotta. Örvendünk e megérdemelt kitüntetésnek és gratulálunk.

— **Tarcsafalvi Albert.** Azoknak, a kik a Dávid Ferencz egylet közgyűlésén Székely-Kereszturt jelen voltak, nem kell megmagyaráznunk, ki viseli ezt a nevet. Egy negyven évkörüli szikár férfi, kinek arczáról könnyű leolvasni a szünetlen gondolkozó elnét és mindig égő szívét. Nekünk úgy tetszik, hogy igen is sokat dolgozik, de hát mit tehet ő arról, ha az Úr készletti szólani. Mert azt nem vitathatja el senki, hogy Tarcsafalvinak van elhívása a költészet mezején. Van érzelme, van gondolata és mind a költő tiszta, mint az a levegő, a melyet ott benn az erdővidék lombos fái táplálnak. Verseit kalászkoknak nevezi, melyeket a tanítói pályán gyűjtögetett, de dalok azok, melyeket az érett kalászkok lengése és a pacsirta dala ébreszt. Különben legyen az a mint ő mondja: „Székely hangok“, csak hogy hallja meg mindenki, a ki szereti a tiszta, egyenes szívből jövő őszinte szót. Vajjon lapunk olvasói, kiket csaknem minden hónapban gyönyörködtet, fogják-e méltányolni ezt az egyszerű tanító költőt. Reméljük, igen, hiszen a költészet oltárára 1 frt még nem oly sok. A pénz Vargyasra (u. p. Olasztelek) küldendő.

Dr. Ferencz József, kiről lapunk mult számában tettünk említést, október 1-ső napjain ügyvédi irodát nyitott Kolozsvárt az Unio utca 10 sz. alatt. Azt hisszük, hogy a jeles ifju ügyvéd irodája rövid idő alatt egyike lesz a leglátogatottabb irodáknak.

— **Zsinati emlékek.** A kereszturi zsinat rendezősege is gondoskodott a szép zsinat megörökítéséről. Kiadta a zsinati beszédeket, melyekről más heien szólunk. Intézkedett, hogy a zsinati vendégek fogadása képbén örökítették meg. Éppen lapunk zártakor érkezett hozzánk három csoport kép. Egyik a székely vonat megérkezettét ábrázolja Raffaj Domokos eseres a kereszturi kör papjaival es Keresztar város összesereglett nagy tömegével fogadja a vonatról lélepett

püspököt, kinek közel szomszédja Dániel Gábor főgondnok, Filep Albert köri gondnok és Ferencz Gyula, a püspök fia. A fogadók közül Végh Mihály és Deák Miklós lelkészek meg Barabás József tanár ismerhetők föl, Másokat elfed a kalapok özöne, meg az árnyék. Második kép a bevonulás. A négyes fogat Ferencz József püspökkel és Gálfi Kálmán köri gondnokkal. Harmadik a papszentelés a templomban. Ferencz József püspök a szószéken néma imát végez, mialatt a gyülekezet áhitattal várja a püspöki ajak szólását. Alant az asztalon az anyakönyv az új lelkészek neve fölvetelére. A lelkész széke előtt az esperesek csoportja. Az asztal mellett Raffaj esperes és odább Deák Miklós lelkész rendező és jobbról a nők, balról a férfiak serege látszik.

— **Háromszékmegye sepsi tanító köre** folyó október hó 17-én tartotta őszi rendes gyűlését. Az egylet megalakítója, fejlesztője, több éven át vezetője, a testület legnépszerűbb tagja, Kádár Lajos 40 éves munkásságát is megünnepelte. Jelen volt Lőfi Áron esperes összes paptársai kíséretében. Kovács Dénes indítványozta, hogy ma már legöregebb, de munkabírásban, érzésben fiatal, általánosan tiszteletreméltó Kádár Lajos a kör tiszteletbeli elnökévé választassék, mit általános helyesséssel fogadtak. Ezután az Ur házat a község apraja-nagyja zsufozásig megtöltötte, mert a vármegye legnépszerűbb tagját ünnepezték. Az egyházi szolgálat után László Lukács üdvözölte hévvel, szeretettel, érdemei méltatásával s egyben átnyújtotta a járáskör adományából vásárolt emléktárgyakat. Ezután Lőfi Áron unitárius esperes üdvözölte s felolvasás után átnyújtotta Ferencz József püspök levelét. Egy egyházfejedelem meglát egy kis községben működő községi tanítót, ki hajdan a felekezetenek volt tanítója. Gyémántnál nagyobb fényrel ragyogtak a főpásztor sorai. A nyáj, melynek ily pásztora van, az idők végéig fejlődik, A főispán nevében Sipos Samu üdvözölte s nyújtá át az üdvözlő levelet. A tantestület nevében M Székely János elnök üdvözölte, S most a különböző testületek járultak ünnepelthez, vivén mindenik az elismerés koszoruját. A képviselő testület 200 korona alapítványt tett Kádár Lajos nevére, kamatja minden év záró vizsgáján a legjobb s példás magaviseletű tanulók jutalmazására fordítatik az alapító levél felolvasása értelmében. A kartársak üdvözléséhez mi is csatlakozunk a magunkét és melegen köszöntjük Kádár Lajos derék jubiláris tanítót.

— **Az új lelkészek.** Az a 9 derék ifju lelkész, a kiket a kereszturi zsinaton szenteltek föl, nagyon helyesen levétette magát egy csoport képbén. Ott vannak két sorban, mind annyi a férfikor hajnalán, duzzadó erővel és lelkesedéssel. Közül ül Józsan Miklós a budapesti új lelkész, mellette jobbról Polgárdi, balról H.-M.-Vásárhely lelkészei: Pálfi Ferencz és Varga Dénes, Nevezetes, hogy a XIX. száz utolsó zsinatján a magyarországi lelkészek foglalják el a közép helyet. Vajjon nem az idők jelei-e ez is? Az első sorban Lőfi Ödön n.-ajtai, Ekárt Andor csehétfalvi lelkészek vannak. Mögöttük áll a négy papfiu. Közül a két Kelemen, Árpád és György s. mellettük Ürmösi Károly és Nagy Béla. Miután Lőfi is papfi, a kilenczből öt parahiáról került parachiába. Ez a kép az életet és a reményiséget csoportosítja. Láruk alatt a zöld pázsit a viruló reményiséget, fejük fölött a szomorú füz az élet és földadatuk komolyságát ábrázolja. Kinek volna kétsége, hogy egy ily gárda a jövő százban megvalósítja az unitárius vallás reményét.

Unitárius istentisztelet Medgyesen. Gvidó Béla dicsőszentmártoni esperes-lelkész okt. 22-én Medgyesen a reformátusok templomában Istentiszteletet tartott s kiosztotta az uri szent vacsorát is. Ez a nap egy nagy ünnep volt Medgyesen lakó hiveink között már csak ezért is, de ünnep volt azért is, mert újabb tömörülésre készítette buzgó hitrokonainkat. Volt gondnok Szabó Lajos hivataláról lemondott, s a d. u. 3 órakor a magyar kaszinóban tartott gyűlés hálás köszönetének kifejezése mellett a lemondást elfogadván, gondnoknak lokodi Dr. Sándor Balázs ezredorvost s jegyzőnek Demeter Károly adótisztet választotta meg a már korábban eltávozott Botár István helyett, a presbiteri testületben pedig Borbély Gyula adóhivatali ellenőr kifejezte, hogy Dicső-Szentmártonban a békét és türel-

met ősi időkől kezdve a legközelebbi pár évig a lelkiismeret szabadságán épült unitárius templom védte s ápolta, reméli — mondá a szónokunk — magas mieltségével a püspök ur is hiveit erre fogja buzdítani.

— **A kolozsvármegyei tanítótestület** október 20. és 21. napjain Kolozsvárt kitűnően sikerült közgyűlést tartott, melyet első helyen a Tanítók házának népszerű eszméje foglalkoztatott. Lapunk szerkesztője a közgyűlésen fölolvasást tartott Brassairól, mint paedogusról, melyet a közgyűlés nagy tetszéssel fogadott.

— **Az iskolák figyelmébe.** Iszlal Márton Egyházi énekek gyűjteménye cz. művének ára le van szállítva 1 frtról 65 krra. Az E. K. T. kimondotta, hogy e könyv minden rendű alsó és felső iskoláinkban tankönyvül használandó. Egyttal némi anyagi támogatásban is részesíti, hogy a könyvek olcsóbb árért mindenki által megszerezhetőek legyenek. Mi a magunk részéről ismételten hangsúlyozzuk, hogy az egyházi énekek tanítását iskoláink vegyék szívökre, mert ez nagy mértékben segíti elő az egyházi élet föllandulását s a mellett az aesthetikai nevelésnek is nagy szolgálatot teszünk. A megrendelések szerzőhöz intézendők Kolozsvárra, Kurta-szapany-u. 1 sz.

— **Unitárius Istentisztelet Balázsfalván** Különösen és hihetetlenül fog a nemzetiségi körülményeket ismerők előtt e hír hangzani, de örömmel állíthatom, hogy csakugyan megtörtént, még pedig szép sikerrel és eredménnyel. Annál nevezetesebb és annál örövendősebb, mert emlékezet szerint Balázsfalván többször unitárius Istentisztelet nem tartatott. Az idő halad, fejlődnek azzal a korviszonyok; terjednek a liberalis eszmék s azoknak következményeképp hova-tovább mind nagyobb tért hódít meg a legtermészetesebb, a logika törvényein alapuló, az Isten és az ember közt létező lelki kapcsolat igazsága. Mi, a kik hivalkodás nélkül valljuk magunkat az egyedül igaz Isten tisztelőinek, önérzettel mondhatjuk, hogy a jó Istennek tiszteletét honfiai kötelezettségeink teljesítésével kapcsoljuk össze. Ezért örvendetes a mi megjelenésünk Batázsfalván, a román e'lem Rómájában. E hó 22-én vusárnap lelki örömmel fogadtuk a bethlenszentmiklósi letkésziünk tiszteletes Nagy Béla urat, a ki valóban lelkes intenczioból jött közénk. A helybeli ev. ref. egyház lelkészének szives ajánlatára készséggel engedtetett át az urvacsorával egybekapcsolt isteni tisztelet megtartására a református templom. A szétszórtan élő hiveink összehívását Imreh József járási szolgabíró atyánkfia eszközölte, a hallgató közönséggel tele tett templom mutatta az eredményt. Hit-rokonaink közül a közbeeső szüret miatt néhányan távol maradtak, azonban levélileg is kifejezett érzéseik szerint lelkileg velünk együtt tisztelték az egy igaz Istent. Szép számmal jelentek meg a más vallásuak s még hivatalnokok is az egyes hivatalokból.

Derék, ifju lelkésziünk Pál apostolnak a korintusbeliekhez írt I. levele, VIII. rész 4 verse alapján az Isten egységét hirdelve, a történelem és a szent könyv tételei alapján bizonyítgatta igen ügyesen és kellemes, papias-szinezetű föllépésével, rokonszenvesen állításainak igazságát. Mondhatjuk, hogy a kik először is hallottak unitárius papot a szószéken: nem tázoztak csalódottan, mert derék lelkésziünk megmutatta, hogy míg egy unitárius lelkész valódi lelki pásztor, egyszer-mind szónoka is a honfiai erényeknek. E helyen is üdvözet az Ur küldöttének! Isteni tisztelet után szolgabíró atyánkfjánál, mint czimzetes egyházi gondnoknál valóban unitárius közebed volt, a mikor jólesőleg foglalta el minden izünket az unitárius ügyekről való társalgás és beszélgetés. Czélszerű lenne, ha a megye és a szomszédos megyék közel fekvő helységekben lakó hivek összejáratnának s a névlajstrom után aztán a hatásosabb és eredményesebb agitatio is megtétethetnék. Erre egyfölről szolgabíró atyánkfia is vállalkozott.

Balázsfalva, 1899. október 23-án.

— **Az aranyos-tordai körben** a dr. Nagy Károly halálával megüresedett gondnoki állás betöltendő. A zsinat ut sítása értelmébeu az E. K. Tanács elrendelte a választást.

— **Egyházi és püspöki titkár.** Az E. K. Tanács Csifó Salamon árkosi lelkész saját folyamodása alapján alkalmazta a jövő évi Fő-Tanácsig ideiglenes minőségben egyházi és püspöki titkárrá. Hivatalos működése 1900 évi január 1-ső napján veszi kezdetét, de az ügyek tanulmányozása érdekében f. évi december hónapban már Kolozsvárra kell költöznie.

— **Missioi munka.** Polgárdiban és környékén oly lelkes munkát végez Pálfi Ferencz ifju lelkész, a mely minden elismerésre méltó. Egy hivatalos jelentésből megtudtuk, hogy szept. 10-én Radics községben, szabadég alatt tartotta az első istentiszteletet nagyszámu hallgatóság előtt; 24-én Polgárdiban, október 1-én Hidvégen szintén szabad ég alatt nagyközönség előtt. A hivek Kádics, Hidvég, Piskó, Kense, Zaláta, Drávafook, Monoyskor, Vaiszló községekben szétszórtan laknak. Közelebből szervezkednek fiókegyházzá. Október 15-én Seregélyesen, 22-én Polgárdiban és 29-én Hlonyán tart hálaadó istentiszteletet. November 2-ik vasárnapon Magyar-Lad, Hatvan községekben fog predikálni. Csak előre.

— **Reakció.** Dicső-Szentmártonból írja tudósítónk, hogy ott a róm. kath. püspök Szentmihály vasárnapján szentelte föl az új templomot és ezt az alkalmat némely hittérítők szerették volna fölhasználni, de 'biz' az nem sikerült, sőt éppen az ellenkező hatást eredményezte, mert az unitáriusok ugyanakkor oly rendkívüli nagy számmal mentek a templomba urvacsor át venni, hogy a régi szép templom zsufolásig megtelt. A püspök ur fogadására, az Erdélyben hagyományos szokás szerint a mi unitárius hiveink is megjelentek, és azután testületileg tisztelegtek.

— **Az első Berde-czipók** október 1-ső napján kerültek az ifjak kezeibe Nagy nap volt. Megható könnyekig. A mily borzasztó a szegénység, oly lélekemelő a nemes, önzetlen, föltétlen segély. Berde Móysa nem fogja senkinek szemére vetni, hogy az ő kegyelem kenyérért ette. Ő jlyet nem adott, hanem olyant, a milyet az édes apa ad gyermekeinek. Ő is csak azt kívánja, a mit az édes apa szokott kívánni, hogy gyermekei legyenek jók, szorgalmasok, engedelmesek. Ezekre ép oly nagy szükség van, mint a kenyérre, mivel ezek nélkül nincs kenyér. Most 74 tanuló kapja a jó ízű kis kenyérkéket. Ezekből 20-25 elesik, három hónap mulva, mivel elégtelen értésitőt fognak kapni. Milyen keserves csalódás, milyen fájdalmas nélkülözés lesz éppen a téli hónapokban. A tanulóknak szívökre kötjük a legnagyobb szorgalmat, a szülőket kérjük, hogy hassanak gyermekeikre.

— **A Berde alapítvány.** Az első czipó kiosztás a díszteremben folyt le ünnepélyességgel. Mielőtt a czipók kiosztattak volna Boros Sándor igazgató lelkés beszédben emlékezett meg a nagy alapítóról. Kifejtette az ifjuság előtt, hogy mily uagy tettét vitt végbe Berde Mózsza ezen alapítvánnyal és mily jótéteményt gyakorolt első sorban hazánk, másodsorban egyházunk iránt, midőn módot nyújtott arra, hogy a szegény tanuló is haladhasson a tudomány mezején és képezhesse magát arra a pályára, mire tehetsége van, hazánk dicsére, egyházunk büszkeségére. Áldott legyen a hagyományozó emléke!

— **A „Berde“ czipók Tordán.** A fecske, gólya megérkezése tavasszal nagy örömet okoz gyermekeinknek, mert ennek folytán az idő zsnaroksága alóli folszabadulás édes reményét érzik, de olyat megközelítőleg sem, minőt a boldog emlékü „Berde“ czipói naponkint okoznak unitárius tanulóinknak, hisz ezek a legiszonyubb zsnarokot — az éhséget — egyenesen lefegyverzik. F. hó 19-én röppent ki az első 180 drb fehér czipó Kleinhempel Sámuel derék iparosunk sütődjéből. Az első kiosztás az isk. Igazgatóság jelenlétében történt, a mikor Varga Dénes igazgató kegyelettel emlékezett meg a nagy alapítóról s egyuttal figyelmeztette a tanulókat, hogy ne csak a czipó fogyasztására gondoljanak, hanem tanulói kötelességeik hű teljesítésére is, mivel bárki is azonnal elveszti czipóját, mihelyt arra érdemtelenné válik. Megható volt az első kiosztás jelenete s egy néhány eléhezett apátlan városi gyermeknek a látása, kiknek arczáról azt lehetett leolvasni,

hogy régen járhatott kezeikben ilyen szép fehér kenyér. Az egyik ezek közül a kezében levő cipőkkel leült az iskola kapu előtti nagy kőre s helyben jóízűen megett kettőt társainak csodálkozására s az ő mély gondolatainak közepette. A másik ölébe vette az övét, éhes tekintettel, de nagyobb gyönyörrel tekintett rájuk, s haza vitte az édes anyjának, a ki eddig napszámmal kereste neki szükecskén a barna kenyeret. Oh ti szülők és gyermekek, el ne feledjétek naponkint imáitokba foglalni: Áldott legyen a néhai nagy alapító Berde Mózes emlékezete.

— **A bontás megkezdődött.** Az új unitárius főiskola helyén levő régi, ronda épületek lebontása 1899 október 12-én reggel megkezdődött a volt tanári lak-féle ház fedele leszedésével. A külföldön is ronda összevissza álló épületek háboru utáni szomorú képet mutatnak. Ez a munka ez ősz folyamán fokozatosan folyni fog mindaddig, míg az épületek alapfalai a földből kikerülnek, E sok kő, fa, téglá, mész s cserép roncsalék halomra kerül és végül elhordatik.

— **Kolozsvárt** október hó utolsó hetében Gr. Majláth püspök nagy mozgalmat csinált. Az alatt a czim alatt, hogy egy „könnyező szűz Mária“ kép kétszáz éves jubileumát ünnepeltette meg hivatva, több főpapot hivatott meg Kolozsvárra. Jelen voltak Schlauch Lőrincz nagyváradi bíboros püspök, Bubics, Steiner, Meszlényi és Wolafka püspökök. Az utóbbi több este tartott missioi beszédet a főtéren templomban. Beszédében sok szabadságot engedett meg magának. Többek között a nem katolikusokat kizárta minden üdvösségből, a mihez különben szokva volnánk, de azzal botránkozást idézett föl a püspök ur, hogy a protestánsokat nem keresztényeknek mondotta. Jaj a botránkoztatónak. Különben úgy tapasztaltuk, hogy a nagy mozgalom kíváncsiságnál egyebet nem idézett föl, a kíváncsi pedig megcsalódott, mert az u. n. „kegyképet“ nem lehetett levenni helyéről, oly jól föl volt szegezve, tehát nem hordozhatták körül és nem láthatták könnyezni. A kép historiáját majd ismertetni fogjuk, mert hát erre is lehet kíváncsi a tudni vágyó.

Példa okáért megírjuk, hogy Pozsonyban egyet alakult a katolikus sajtó támogatására. Az egyet szabályait a belügyminister jóváhagyta. A katolikusoknak 3 napi és 30 heti lapjuk van a melyek bizonyos több százezer példányban forognak az országban. Értsük meg a példa intelmét. Nekünk unitáriusoknak két lapunk van, s azokért összesen 3 forint kívánatik. a mit sok ezren megadhatnának hiveink.

— **Marosvásárhely.** Csongvai Klárka, Nagys. Csongvai Lajos köri felügyelő gondnok ur és neje Hajós Róza leánya marosvásárhelyi egyházközségünknek egy diszes, buzavirágokkal és aranykalászokkal himzett és aranycipkével szegélyezett elefántcsont színű brokat urasztali takarót készített és ajándékozott, ezzel az arany himezetű felirattal; „Isten dicsőségére készítette 1899. Csongvai Klárka.“ A takaró értéke 50 forint. A f. évi őszi urvacsoravétel alkalmával jött használatba, a hitek öröme. Így él és hat a szülők és nagyszülők vallásos buzgósága az unokákban is. Isten áldja meg a kis munkás kezeket, hogy még sok hasznos és Isten előtt kedves munkát végezhesenek. Fogadja az ajándékozó egyházközségem nevében hálás köszönetemet.

Maros-Vásárhely, 1899. október 16-án.

Kelemen Albert
lelkész.

— **Vigyázzanak az őrszemek.** Megbízható forrásból arról értesülünk, hogy vannak olyan anyakönyvi hivatalok, természetesen vegyes vallású lakosok helyén, a hol az illetékes hivatalnál reversális mintákat tartanak a katolikus egyház javára. Természetes dolog, hogy az ilyen hivatalfőnökök nem protestáns, s az is bizonyos, hogy a lélekvásár ezen módja törvénybe ütközik. Egyelőre csak azt a következtetést vonjuk le, hogy a lelkészek és a családok éberségét meg kell kétszerezni.

EGYELETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

— **Dávid Ferencz** halála napja november 15-én ismét eljő. Ki volt az a férfiú és miért halt meg? A fölvilágosodás valódi, lelkes apostola, kinek emlékvökönek látása nemes lelkesedéssel tölti el és szónoki hévre ragadja az idegent, ki messzi távulról (közelebbről Gööz József tanár Budapestről) ide jöve hódolat-tal hajol meg a nagy lélek előtt, mely a magyar nemzet és a magyar egyház egységének dicső eszméjéért áldozta föl teste és lelke minden erejét, végül életét is. Dávid Ferencz a ki magyar, Dávid Ferencz a ki józan, fölvilágosult és tiszta gondolkozású, a milyen a valódi magyar elme volt és lenni is fog, valameddig a misticismus és a babona sötét homályába nem sülyesztí magát: Dávid Ferencz emlékezetünkre érdemes, hogy figyelmeztessen a hit mellett való lelkes kitarásra és hűségre. 320 esztendeje lesz nov. 15-én e nagy proféta halálának. Unitáriusok és ti mindnyájan, a kik szeretitek a világosságot a látásban, az igaz életet a hitben, az őszinteséget az életben, emlékezzetek meg nagy apostoláról nov. 15-én. Ti lelkipásztorok, november 19-én prédikáljatok hiveiteknek az Istennek azon drága ajándékáról, a hitről, melyet e nagy profétája által hirdetett az emberiségnek. Tietek az örökség, tietek a kötelesség is, hogy azoknkn becsét magyarázzátok meg a késő unokáknak, a mostani nemzedéknek, hadd ismerje meg Jézusnak ezt a dicső nagy tanítványát, a ki inkább halálra ment, hogysen megtagadja az igazságot, melyet az Isten kijelentett az ő lelkének. A szószékből hadd halja e napon minnenki, mit köszönhet az emberiség a nagy lelkeknek. Emlékezzünk Dávid Ferenczről!

Karácsonyi ajándéku gyermekeknek igen alkalmas a Fialság Barátja. melynek tartalma: Legenda az imádságról szép képpel. A tanuló Ifjusághoz Ferencz József püspök ur. Ez a főpásztori szép beszéd a néhai kedves Brassai bácsiról szól és disztve van a Brassai meg a püspök ur képével. Emlékezés. Kedves vers Tarcsafalvi Alberttől a költő arczképével. Ezenkívül benne van; Az árvák arczképe Simó János lelkészétől Szép, szelid kis gyermekek, Józan Miklóstól Egy vasárnapi iskolában. Mese egy kertről Boros Gy. A székely nép eredete képpel Dr Hankó Vilmos. Három angol papleány, az anya képével. A szép világ (költ.) Egy fekete hős, irta egy angol nő Miért megyünk a templomba? Fangh Erzsi.

Kérés. Olvasóink sziveskedjenek közölni szerkesztőségünkkel a következő tagtársak lakását: László György (Oriaváczi), Ketney Anna (Kapnik-Bánya), Varga Mór (Berettyó-Ujfalu) Sikó Károly (Radnóth), Gáspár Ferencz (Pozsony), Varga András (Sepsi-Kőröspatak), Borbély Gyula (Torda), Csegezi Pál (Dobrest)

A fiók egyletek tagjai névsorát közölnük, hogy a tagok s az érdekeltek tájékozzák magukat és tudják, kiket kell még megnyerni a szent és nemes szövetségbe. **A felső-fehérvári fiók** egylet tagjai Alsó Rákoson; Utó Béla, Antal András, Antal P. József, Katona Márton. Felső-Rákoson; felső-rá'osi eklézsia, Lőrinczy István, Ferenczy Lajos, Székely Mózes, id. Székei Miklós, ifj. Székely Miklós, Czirmay Lajos. Ürmösön; Sipo Ignác, Osváth Gábor, Szilágyi Sándor, Bódi András, Nagy János vasuti ör. Ágostonfalván; Gelei Vilmos. Hévízen; Kiss Aladár, Péterfi Gyula, Nisztor Joachim. D a t k o n; Kelemen György, lelkész, Egemi Sámuel tanító, Szabó Mózes körjegyző. F o g a r a s o n; Tibáld Margit Bedő Ferencz. O l a s z t e l e k; Dániel Elek. B a r ó t h o n Nagy Elekné, Özv. Szentiványi Károlyné, Dr. Tibáld Miklós, Jákei H. Jozsef. Kiadta H. Hévizen, 1899. Október hó 17-én.

Kiss Aladár
f. e. pénztárnok,

Tévedésben vannak, a kik azt hiszik, hogy az Unitárius Közlöny z s i n a t i száma megillette volna, mintha az az augusztusi szám helyett jelent volna meg.

Az Unitárius Közlöny minden hónapban megjelent és mindig megbővitve egy fél vagy egy egész ívvel. A zsinati szám önálló, de azt hisszük mellőzhetlen kiegészítője az évfolyamnak mivel olyan a tartalma.

Tizenegy arczkép. A zsinat elnökei és rendezői arczképeit összesen tizenegy arczképet közölt a zsinati szám, melyek közül a Daniel főgondnoké egy önálló kabinet kép.

Dávid Ferenc képe Krisch Aladár remek művének kitűnő fénynyomata még egy pár példányban meg van szerkesztőségünknel. Ára két forint.

TARTALOM: Tizenkét czikk az unitarizmusról. Az unitarizmus hazánkban és a külföldön. Gálfi Lőrincz. 313 l. — A mi örök tűzünk. (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. 322 l. — A kik nem imádkoznak. Br. P. Horváth Kálmán. 324 l. — Föl ég felé! Tarcsafalvi Albert. 329 l. — Gyászima. Gálfi Zsigmond. 329 l. — Kereszturi és tordai gymnasiumaiuk. Bétai. 331 l. — Adatok Berde Mózsza életrajzához. Gál Lajos. 332 l. — Nők világa: Nőkről a nőknek 333 l., Női imádságos könyv. 335 l. — Irodalom. 337 l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 338. l. — Egyleti élet és munkásság. 343. l.

M. Á. V. ERDÉLYRÉSZI FŐ- ÉS MELLÉKVONALAINAK MEHETRENDJE.

Ervényes 1899. május 1-től.

I.	Sz. 630	Gy. 155	Sz. 546	Gy. 935	ind.	Budapest k. p. u.	é. r. k.	Sz. 710	Gy. 750	Gy. 150	Sz. 620
	" 833	" 1008	" 659	" 555	é. r. k.	Kolozsvar	ind.	" 613	" 1101	" 523	" 700
	" 850	Sz. 1047	V. 840	" 617	ind.		é. r. k.	V. 524	" 1046	Sz. 427	" 645
	" 1014	" 1233	" 1040	" 726	é. r. k.	Ar-Gyéres A)	ind.	" 347	" 924	" 239	" 518
	" 1044	" 108	" 1125	" 750	é. r. k.	Kocsárd	ind.	" 306	" 854	" 138	" 443
	" 1152	" 222	" 1255	" 832	é. r. k.	Tövis	ind.	" 155	" 806	" 1241	" 338
	" 1224	—	" 130	" 837	ind.		é. r. k.	" 129	" 800	—	" 302
	" 215	—	" 331	" 943	é. r. k.	Kis-Kapus A)	ind.	" 1135	" 656	—	" 125
	" 347	—	" 547	" 1051	é. r. k.	Segesvár D)	ind.	" 945	" 553	—	" 1140
	" 403	—	" 612	" 1112	é. r. k.	Héjasfalva	ind.	" 913	" 533	—	" 1117
" 800	—	" 1025	" 209	é. r. k.	Brassó E)	ind.	" 508	" 245	—	" 748	
II.	Gy. 650	Sz. 810	Gy. 115	Sz. 1000	ind.	Budapest k. p. u.	é. r. k.	Sz. 610	Gy. 150	Sz. 720	Gy. 940
	" 1151	" 355	" 711	" 605	é. r. k.	Arad	ind.	" 935	" 818	" 1120	" 421
	" 1211	" 430	—	" 635	ind.		é. r. k.	" 857	—	" 1050	" 406
	" 306	" 906	—	" 1056	é. r. k.	Piski a)	ind.	" 412	—	" 105	" 100
	" 400	" 1038	—	" 1216	é. r. k.	Alvincz b)	ind.	" 253	—	" 434	" 1140
	" 426	" 1054	—	" 1234	é. r. k.	Gy-Fehérvár c)	ind.	" 233	—	" 417	" 1113
—	" 1131	—	" 105	é. r. k.	Tövis	ind.	" 200	—	" 343	—	
A.	Sz. 727	V. 122	V. 455	Sz. 1022	ind.	Ar-Gyéres	é. r. k.	Sz. 505	V. 1019	V. 337	Sz. 9
	" 755	" 1122	" 522	" 1045	é. r. k.	Torda	ind.	" 445	—	" 500	" 852
B.	V. 208	Sz. 835	Sz. 311	Sz. 1101	ind.	Kocsárd	é. r. k.	Sz. 742	Sz. 235	Sz. 835	V. 1248
	" 300	" 8	" 352	" 1147	é. r. k.	M.-Ludas B')	ind.	" 734	" 200	" 717	" 1200
	" 500	" 10	" 529	" 117	é. r. k.	M.-Vásárhely	ind.	" 500	" 1225	" 550	" 954
	" 515	V. 1042	" 539	—	ind.		é. r. k.	—	V. 900	V. 504	" 935
" 644	" 1216	" 717	—	é. r. k.	Szász-Régen	ind.	—	" 739	" 330	" 805	

Gy. = Gyorsvonat. Sz. = Személyvonat. T = Tehervonat személyszállítással V. = Vegyesvonat.

Nyomatott Gámán J. örököse könyvnyomdája Kolozsvárt.